

Hallintovaliokunta perjantai 11.11.2022 klo 12.15 / HE 252/2022 vp;
Maahanmuuttoviraston lisäselvitys kuulemisen johdosta

1. Aiempien selvitysten ja lausuntojen yhteydessä on todettu olevan hankalaa todentaa, onko henkilölle, joka hakee tilapäistä suojelua Suomessa, mahdollisesti myönnetty tilapäistä suojelua jo jossain toisessa EU-maassa. Onko suojelun jatkamisen osalta harkintaa tätä asiaa silmällä pitäen, vai myönnetäänkö jatko niille, joille lupa nyt on myönnetty?

Maahanmuuttovirasto pyrkii kontrolloimaan sitä, onko henkilölle myönnetty toisessa EU-maassa tilapäistä suojelua ennen Suomeen tuloa, sekä tilanteita, missä henkilö poistuu Suomesta saadakseen tilapäistä suojelua toisesta EU-maasta. Kontrollointi on mahdollista tilapäisen suojelun rekisteristä ilmenevien tietojen avulla, ja ohjeistuksella, millä henkilöitä pyydetään ilmoittamaan virastolle, jos ovat poistumassa Suomesta pysyvästi.

Tilapäisen suojelun rekisteri (*eng. Temporary protection platform*) muodostaa osan Euroopan unionin laajuista toimenpidepakettia, jolla unioni vastaa Venäjän sotatoimiin Ukrainassa. Toimenpidepaketista päätettiin ennenäkemättömän nopeasti komission oikeus- ja sisäasiainneuvoston kokouksessa 28.2.2022.

31.5.2022 julkaistun rekisterin tarkoituksena on tukea jäsenvaltioiden välistä tiedonvaihtoa mahdollistaakseen Ukrainan sotaa pakenevien henkilöiden tehokkaan suojelun sekä antaa jäsenvaltioille mahdollisuus tunnistaa mahdollisia päällekkäisiä rekisteröintejä ja vähentää väärinkäytösten riskiä. Lähtökohta on, että tilapäisen suojelun lupa olisi myönnetty henkilölle vain yhdessä jäsenvaltiossa. Huomioitavaa on, että Ukrainan sotaa pakenevilta henkilöiltä ei tällä hetkellä kerätä sormenjälkiä biometriseen Eurodac-sormenjälkitietokantaan, joka on tällä hetkellä käytössä kansainvälisten suojelua hakevien hakemusten käsittelyssä. Rekisteriä käyttöön otettaessa keväällä 2022 23 jäsenmaata on ilmoittanut ottaneensa tai aikovansa ottaa rekisterin käyttöön. Rekisteri mahdollistaa jäsenmaiden hakemustiedon ristiin vertailun, jonka avulla esimerkiksi Suomen on mahdollista saada tietoa hakijoista, jotka ovat hakeneet ja mahdollisesti saaneet tilapäistä suojelua toisessa jäsenmaassa.

Rekisterin käytön oheen Maahanmuuttovirasto on ohjeistanut internet-sivuillaan tilapäisen suojelun hakijoita ja saajia ilmoittamaan virastolle, mikäli he ovat poistumassa pysyvästi Suomesta. Ilmoituksen saaminen on merkityksellistä vastaanottokapasiteetin kannalta, minkä ohessa sen on tarkoitus toimia keinona kontrolloida tilapäisen suojelun hakijoiden ja saajien pysyvää Suomesta poistumista ehkäisten aiheettomien hakemusten käsittelyä ja tarpeettomien oleskelulupien olemassa oloa. Henkilön ilmoittaessa pysyvästä maasta poistumisesta hänen tilapäisen suojelun hakemuksensa käsittely raukeaa, tai mikäli hänellä on jo lupa, se peruutetaan. Mikäli henkilö palaisi Suomeen, hän voi vireyttää tilapäisen suojelun hakemuksen uudelleen ja siten saavuttaa lähes välittömästi samat oikeudet Suomessa, mitkä hänellä oli ennen Suomesta poistumistaan.

2. Kuvaus tilapäisen suojelun prosessista

Hakemus vireytetään poliisilla tai rajaviranomaisella. Vireyttämisen yhteydessä kaikista hakijoista otetaan kuva, allekirjoitus ja sormenjäljet (yli 6 v hakijat) sekä henkilötiedot, kotipaikkatiedot, perhesuhdetiedot ja tieto siitä, milloin henkilö on lähtenyt Ukrainasta. Hakemuksen vireyttäjä saattaa myös kirjoittaa lisähuomioita, kuten hakijan sairauksia tai jos hakija on loukkaantunut taisteluissa tai jos hänelle on tapahtunut jotain poikkeavaa matkalla Suomeen. Yleensä hakijoista on tiedossa vain perustiedot. Poikkeuksena on kuitenkin itärajan yli tulevat hakijat, sillä rajaviranomainen haastattelee jokaisen aikuisen hakijan ja kysyy tilanteesta lähtömaassa, matkareitistä, viranomaisten toiminnasta Venäjän ja Ukrainan rajalla, Venäjän viranomaisten toiminnasta Venäjän ja Suomen rajalla sekä hakijan tulevaisuuden suunnitelmista Suomessa.

Kun hakemus on vireytetty, se ohjautuu sähköisesti ulkomaalaisrekisterissä tiettyyn paikkaan päätöksen tekoa varten. Päätöstä tehdessä tarkistetaan seuraavat edellytykset:

Biometriset tunnistet. Hakemuksessa tulee olla sormenjäljet (yli 6v hakijoilta), allekirjoitus ja valokuva. Sormenjälkiedellytyksestä poiketaan ainoastaan siinä tapauksessa, että niiden ottaminen on mahdotonta esimerkiksi hakijan iän tai vamman vuoksi (=hyvin harvoin). Sormenjälkiä verrataan UMA:n muihin asiakkaisiin, joten hakemuksen vireyttäminen toisen henkilön henkilötiedoilla pitäisi olla mahdotonta.

Rekisteritarkastukset. Päätöksentekijä tekee seuraavat rekisteritarkastukset ja tarkistaa, onko mahdollisilla osumilla vaikutusta päätöksen tekemiseen (Patja; onko hakijalla rikoshistoriaa, Ulkonet; onko hakijalla maahantulokieltoa Schengen alueelle, VTJ; onko hakijalla henkilötunnusta). Rekisteritarkastukset tehdään kaikilta hakijoilta ja ne tehdään samana päivänä, kun päätös tehdään. Vakavampaa rikoshistoriaa on ollut vain yksittäisillä hakijoilla ja myös maahantulokiellot Schengen alueella on harvinaisia, yleensä myöskään niissä ei ole takana vakavaa rikoshistoriaa.

Oleskelulupahistoria. Päätöksentekijä tarkistaa pintapuolisesti aiemman oleskelulupahistorian, ettei sieltä nouse esille mitään, mistä esim. turvallisuusviranomaisten olisi syytä olla tietoisia. Tässä yhteydessä päätöksentekijä tarkistaa, onko hakijalla turvapaikkahakemusta vireillä, sillä se vaikuttaa valitusoikeuteen tilapäisen suojelun asiassa.

Henkilöllisyysasiakirja. Kaikilta yli 18-vuotialta edellytetään henkilöllisyysasiakirjan esittämistä tilapäisen suojelun hakemuksen vireyttämisen yhteydessä. Vaihtoehtoisesti henkilöllisyysasiakirja on voitu esittää joskus aiemmin Suomen viranomaiselle, jolloin asiakirjan tiedot löytyvät rekisteristä. Ukrainalaisten kohdalla henkilöllisyysasiakirjan esittäminen tarkoittaa yleensä passia, henkilökorttia tai sisämaanpassia (nämä ovat selkeästi yleisimmät, mutta eivät kaikki vaihtoehdot). Jos henkilöllisyysasiakirja puuttuu, hakijaa ohjataan asioimaan Ukrainan suurlähetystössä. Hyvin suurella osalla hakijoista on hakemuksen vireyttämisen aikaan henkilöllisyysasiakirja. Henkilöllisyysasiakirjan kohdalla ei ole edellytetty, että se olisi voimassa. Lasten kohdalla ei ole edellytetty henkilöllisyysasiakirjaa. Lasten kohdalla tarkistetaan syntymätodistuksesta (jos se on esitetty; syntymätodistusta ei edellytetä) vanhempien tiedot ja niiden yhdenmukaisuus suhteessa ulkomaalaisrekisteriin vanhemmista merkittyihin tietoihin, jotta voidaan varmistua lapsen vanhemmista. Joissain yksittäisissä tapauksissa vireyttämisen yhteydessä kerrotut vanhemmat eivät ole olleet lapsen vanhemmat.

Ukrainan kansalaisuus. Ukrainan kansalaisuus ei ole edellytys tilapäisen suojelun saamiselle. Jos hakija ei ole Ukrainan kansalainen, hakemus ohjautuu tarkempaan selvittelyyn ylitarkastajalle. 3.maan kansalainen voi saada tilapäisen suojelun luvan, jos hän on Ukrainan kansalaisen perheenjäsen tai

Ukrainassa kansainvälistä suojelua saanut henkilö. Lisäksi 3.maan kansalainen voi saada oleskeluluvan tilapäisen suojelun perusteella, jos hän on oleskellut laillisesti Ukrainassa, eikä voi palata turvallisesti ja pysyvästi kotimaahansa. 3.maan kansalaisilta edellytetään samojen edellytysten täyttymistä kuin Ukrainan kansalaisilla ja lisäksi heidän pitää pystyä osoittamaan, että he ovat oleskelleet laillisesti Ukrainassa sodan alkaessa.

Kun kaikki ylläolevat edellytykset ovat kunnossa, hakijalle muodostuu päätös, jonka päätöksentekijä vahvistaa. Jos edellytykset on kunnossa, eikä hakemus edellytä tarkempaa selvittämistä, päätös tehdään alle viikossa, jonka jälkeen oleskelulupakorttia joutuu odottamaan vielä 2 viikkoa. Jos hakijalla ei ole ollut ennestään henkilötunnusta, henkilötunnus muodostuu pääsääntöisesti päätöksen teon yhteydessä.

Yksin tulleiden alaikäisten kohdalla päätökset tehdään samalla tavoin, mutta henkilöllisyysasiakirjaa ei edellytetä alaikäisiltä. Lisäksi ylitarkastaja varmistaa, että lapsi todella on Suomessa ilman huoltajaa ja että vastaanottokeskuksessa on tieto siitä, että kyseessä on yksin tullut alaikäinen ja että lapselle on haettu edustajaa.

Jos tilapäisen suojelun hakijalla on sotilastaustaa, Maahanmuuttovirasto on yhteydessä turvallisuusviranomaisiin (yleensä kyse on Ukrainan kansalaisista, jotka ovat toimineet sotilaina). Muut kuin ukrainan kansalaiset ovat olleet yksittäistapauksia. Mikäli katsotaan aiheelliseksi, voidaan henkilöstä ilmoittaa eteenpäin myös muiden indikaattorien johdosta. Kun hakijasta saatavia tietoja on lähtökohtaisesti käytettävissä tilapäisen suojelun prosessin puitteissa hyvin vähän, myös ilmoituksia turvallisuusviranomaisiin on tehty vähän. Tietoa pyritään joka tapauksessa toimittamaan eteenpäin hyvin matalalla kynnyksellä. Maahanmuuttovirasto ja turvallisuusviranomaiset ovat säännöllisesti yhteydessä tilannekuvan ylläpitämiseksi.